

Eeva Lindén 85-vuotias

Eeva Lindén

Helmikuun viimeisenä päivänä täytti 85 vuotta professori Eeva Maria Lindén.

Eeva Lindén syntyi luonnontieteiden ja matematiikan lehtorin tyttärenä 29. helmikuuta 1896 Sortavalassa, mistä perhe jo muutaman vuoden kuluttua muutti Hei-

nolaan. Ylioppilastutkinnon hän suoritti Heinolassa 1915. Opintojen jatkaminen yliopistossa ei 1910-luvun naisylioppilaille ollut mikään selviö, ja Eeva Lindénkin valmistui ensin kansakoulunopettajaksi Heinolan seminaarista ja toimi runsaan vuosikymmenen vakuutusvirkaileijana ja opettajan viransijaisena. Filosofian kandidaatin tutkinnon hän suoritti Helsingin yliopistossa 1931 aineyhdistelmäänään suomen kieli, suomalainen ja vertaileva kansanrunoudentutkimus, kasvatus- ja opetusoppi, käytännöllinen filosofia ja yleinen historia (kolmessa ensin mainitussa aineessa arvosana laudatur). Seuraavina vuosina hän täydensi opintojaan kahden kirjallisuusaineen arvosanoilla. Kasvatustutkimuksen laudatur viittasi koulu-uraan, ja heti kandidaattitutkintonsa jälkeen Eeva Lindén hankkikin suomen kielen lehtorin pätevyyden auskultoimalla ja antamalla opetusnäytteet. Filosofian lisensiaatin tutkinnon hän suoritti Helsingin yliopistossa 1942 ja sai samana vuonna filosofian tohtorin arvon.

Oppikoulujen suomen kielen opettajana Eeva Lindén toimi yli kaksikymmentä vuotta: Porvoon yhteislyseon vanhemman lehtorin viransijaisena 1932–33, Porin lyseon vanhempana lehtorina 1933–36, Turun suomalaisen klassillisen lyseon vanhempana lehtorina 1936–54 ja Helsingin normaalilyseon vt. yliopettajana 1954–55. Koulutyön rinnalla alkoi Eeva Lindénin yliopistonopettajan ura, joka sittemmin jakautui Turun ja Helsingin yliopistojen kesken. Turun yliopiston suomen kielen dosenttina hän toimi 1948–56,

mistä ajasta hän yli kolme lukukautta (1949—51) hoiti suomen kielen ja sen sukukielten professorin virkaa. Helsingin yliopiston suomen kielen dosentiksi hänet nimitettiin 1952, suomen kielen lehtoriksi 1955; näistä tehtävistä hän 1965 siirtyi eläkkeelle. Tunnustukseksi ansioistaan Eeva Lindén 1964 sai professorin nimen ja arvon.

Eeva Lindénin suomen kielen laudaturtyön aiheena oli hänen kotiseutunsa Heinolan murteen äänneoppi. Opettajansa Lauri Kettusen kehotuksesta hän jatkoi äännehistorioitsijana ja laajensi alueensa käsittämään koko kaakkoishämäläisen murreryhmän. Monivuotisten kenttätöiden jälkeen oli 1942 valmiina väitöskirja »Kaakkois-Hämeen murteiden äännehistoria I: konsonantisto», jota puolustettuaan Eeva Lindén sai filosofian tohtorin arvon. Vokaalista käsittelevä jatko-osa ilmestyi 1944. Kaakkoishämäläisten murteiden äänne- ja muotohistorian käsitteilyä täydensi pari artikkelia, jotka Eeva Lindén samalla vuosikymmenellä julkaisi Virittäjässä: »Iitin ja sen lähiseutujen omistusliitteisestä taivutuksesta» (1946) ja »Onko t:n heikon vastineen kato lyhyen sivupainollisen tavun jäljessä länsimurteissa äänneläillistä vai analogista?» (1949).

Vaikka Eeva Lindénin omaksi alaksi myöhemmin muodostuikin lauseoppi, hän esiintyy äännehistoriallisissakin töissään metodin hallitsevana, itsenäisenä tutkijana. Hän ei kaihda ottamasta kantaa ajankohtaisiin, esim. astevaihtelua koskeviin kiistakysymyksiin. Useissa yksityiskohtissa — esim. tavunloppuisten klusiilien historiaa käsitellessään — hän hylkää tuolloin vielä yleisesti hyväksytyt setäläläisen kannan ja esittää lisäperusteita Kettusen käsityksille. Lindénin äännehistoriallisten tutkimusten pysyviin tuloksiin kuuluu monien yksityiskohtia koskevien selvitysten lisäksi se kuva, jonka hän antaa kaakkoishämäläisten murteiden suhteista muihin suomen murteisiin ja itämerensuomalaisiin kieliomuotoihin. Ennen häntä oli vain vähäisessä määrin kiinnitetty huomiota esim. niihin yhtäläisyyksiin, joita on kaakkoishämäläisten murteiden (varsinkin Por-

von ryhmän) ja lounaismurteiden kesken. Selkeästi Lindén erittelee myös kaakkoishämäläisten murteiden yleislänsisuomalaisia, hämäläisiä, savolaisia ja erittäin kiintoisia karjalaisia piirteitä.

Eeva Lindénin tieteellinen tyyli näytettyä valmiina jo hänen ensimmäisissä tutkimuksissaan. Hänen esitystapansa on jäntevää, loogista ja hyvin taloudellista.

Lindénin myöhemmillä tutkimuksilla on yleensä käytännöllinen lähtökohta; usein ne ovat saaneet alkuvirikkeensä opettajantyöstä. Valppaana opettajana Lindén on pyrkinyt seuraamaan kielenhuoltajien suosituksia — ja kriittisenä tutkijana joutunut monessa kohden huomaamaan, että ne perustuvat liian vähäiseen kielentunteemukseen ja toimivat siitä syystä huonosti. Tutkimatta hutkimisen, sattumanvaraisin perustein toteutetun kielenojhailun kritiikkiä ovat jo hänen ensimmäiset lauseopilliset kirjoituksensa. Pääasiallisesti hän on tarkannutkin lauseoppia, mutta ainakin kirjoituksensa »Vierasperäisten *-inen*-loppuisten adjektiivien tyypistämisestä» (Vir. 1966) puuttunut mielivaltaisuuteen muotoopillisessa ohjailussa. Peräti kuuteen Virittäjässä 1947—69 ilmestyneeseen artikkeliin on aiheen antanut suomen sanajärjestyksen säännötely.

Vuoden 1947 kirjoituksessaan Lindén tarkastelee kriittisesti Saarimaan samana vuonna ilmestyneen Kielenoppaan sanajärjestysohjeita. Kielenoppaassa esitetään ainoana subjektin ja predikaatin järjestykseen vaikuttavana tekijänä subjektin spesies: tuttua, ennen mainittua tarkoittavan subjektin tulee olla predikaatin edellä; predikaatin jäljessä saa olla vain uutta, ennen mainitsematonta tarkoittava subjekti (poikkeustapauksissa muu erityisen painokas subjekti). Lindén viittaa muihin subjektin ja predikaatin paikkaa sääteleviin tekijöihin, mm. predikaatin painokkuuteen tai painottomuuteen. »Kun tällaisissa tapauksissa todennäköisesti on monia seikkoja sanajärjestykseen vaikuttamassa, olisi käsitteäkseni syytä varoa, ettei koineellisesti ruvettaisi käyttämään epäsuoraa sanajärjestyksestä aina kun subjekti ilmaisee jotakin, josta ei edellä ole puhuttu, ja

Katsauksia

taas toisaalta suoraa, jos on puhe jostain tunnetusta. Sellainen kaavamaisuus voi tuskin viedä hyviin tuloksiin.» Jo tässä kirjoituksessa Lindén omistaa huomiota myös kieltolauseen sanajärjestykselle, Kielenopas kun tuomitsee »epäsuomalaiseksi» esim. järjestyksen *Kirvesvarttakaan ei poika osannut tehdä*.

Kielenoppaan sanajärjestysohjeissa vastakohtina ovat »epäsuomalainen» ja »turmeltumaton suomalainen». »Turmeltumattoman» kansankielen kantaan Lindénkin tutkimuksissaan vetoaa. Artikkelissa »Inversio verbinmääräyksellä alkavissa lauseissa» (Vir. 1952) aines on savolaisista kielennäytteistä. Lindén osoittaa, että painollisella verbinmääritteellä alkavissa lauseissa varsinkin »värityn», kopulan luonteinen predikaatti pyrkii sijoittumaan subjektin edelle (*Sen tek poeka kostoks*). Tässä inversiotyyppissä ei ole kysymys subjektin spesieksen ilmaisemisesta eikä subjektin painottamisesta vaan lauseen predikaattiosan tähdentämisestä. Lounaismurteiden näytteisiin pohjautuu »Inversiosta ja lausepainotuksesta» (Vir. 1967 ja 1968). Lindén tutkii sekä eksistentiaalisia että ei-eksistentiaalisia lauseita ja tulee siihen tulokseen, että kummassakaan lauseyypissä subjektin ja predikaatin järjestys ei ensisijaisesti riipu painotussuhteista eikä subjektin spesieksistä. Sanajärjestyksen vaikuttavia muuttujia on monia, eivätkä niiden joukossa merkityksettöimpiä suinkaan ole **puhe- ja tilannekontekstiin** liittyvät tekijät. Niinpä lauseen alkuun usein sijoittuu se jäsen, joka liittyy sen edellä esitettyyn.

Tutkielmassa »Hypotaktisen sanajärjestyksen tehtävistä lounaismurteissa» (Vir. 1959) on lähtökohtana se vanhan kirkkokielempiiirre, että sivulauseissa ja sellaisissa päälauseissa, joiden predikaattina on finiittiverbin ja nominaalimuodon liitto, verbin määritteet käyvät pääsanansa edellä. Tätä ns. hypotaktista sanajärjestystä on pidetty vieraslähtöisenä, ja siitä on esim. nykyisessä kirkkoraamatussa pyritty vapautumaan. Lindén kuitenkin osoittaa, että se on suorastaan sääntönä lounaismurteissa, joihin vanha kirkkokieli pääasiallisesti perustuu, ja että sitä esiintyy

muissakin murteissa. Kyseessä ei selvästikään ole lainapiirre. — Kieltolauseen sanajärjestyksen Lindén otti yksityiskohdattaiseen tarkasteluun artikkelissa »Kieltolauseen sanajärjestyksestä suomen kirjakielissä» (Vir. 1963). Sanajärjestyksen korjailussa on menty pahasti harhaan, kun kieltosanan ja subjektin järjestykseen on alettu soveltaa predikaatin ja subjektin järjestystä koskevia, sinänsäkin kyseenalaisia ohjeita. »Sanajärjestysuudistuksen ensisijaisena tarkoituksena on ollut vapauttaa kirjakieli ruotsinmukaisesta inversiosta. Olen tässä pyrkinyt osoittamaan, että sen ulottaminen kieltolauseisiin on ollut aiheetonta. Uudistus ei ole merkinnyt parannusta: se on pannut liikkeelle kehityksen, joka uhkaa hävittää suomen kieltolauseiden omalaatuisen sanajärjestyksen kirjakielen ilmaisukeinoja silti lisäämättä.» Yksioikoisten ohjeiden ja varsinkin niiden ylen innokkaan soveltamisen kritiikkiä on myös kirjoitus »Suomen kielen sanajärjestysuudistuksesta ja sen toteuttamisesta käytännössä» (Vir. 1969).

Suomen temporaalirakennetta Lindén on käsitellyt useissa kirjoituksissa: »Temporaalirakenne suomen murteissa» (Vir. 1961), »Latinan vaikutus temporaalirakenteeseen suomen kirjakielissä I—III» (Erän toimi 1965, Vir. 1966) ja »Temporaalirakenne kirjoitetussa kielessä» (Vir. 1971). Temporaalirakenne on kirjakielissä saanut käyttöä, jota sillä puhutussa kielessä ei ole. Kansankielen temporaalirakenne on lyhyt painoton ajanmäärite, joka kehyslauseen ajalliseksi kiinnekohdaksi ilmaisee jotakin tuttua (*Se kuto kulkijesansakkin sukkaa*). Kirjasuomessa temporaalirakenne voi viedä lukijan myös uuteen asiaan esitelmällä tilanteen, jota ei edellytetä tunnetuksi (*Toimieksaan 1840-luvun keskivaiheella Kuopion maaseurakunnan kappalaisen K. A. Granitin perheessä kotiopettajana nuori ylioppilas August Ahlqvist merkitsi päiväkirjansa lehdille mietteitään, vaikutelmiaan ja tulevaisuudensuunnitelmiaan*). Kansankielessä tällaisessa tehtävässä on finiittilause, usein temporaalinen sivulause. Temporaalirakenteen käytön laajenemiseen Lindén katsoo latinan vaikuttaneen ratkaisevasti:

aina Agricolan päivästä tuli tavaksi suomentaa latinan participium conjunctum ja ablativus absolutus temporaalirakenteella siitä riippumatta, viittasivatko ne tuttuun toimintaan vai esittelivätkö uuden tilanteen. Kielenhuollon ja opetuksen kannalta uudenlainen temporaalirakenne on osoittautunut hankalaksi. Pulmana on toisaalta subjektin ilmaiseminen, toisaalta se, että uusi rakennetyyppi pyrkii yhä vain laajentamaan käyttöalaansa. Ratkaisuksi Lindén ehdottaa palaamista temporaalirakenteen ja temporaalilauseen entisen tapaiseen työnjakoon.

Setälän Suomen kielen lauseopin objektisääntöihin lisättiin vuoden 1952 painokseen pääteettömän objektin käyttöä koskeva viides kohta, »Ikolan pykälä». Sääntö koskee infinitiivien objekteja, ja sen muotoilu jätettiin melko väljäksi. Artikkelissaan »Infinitiivin objektista: uuden objektisäännön soveltamisesta» (Vir. 1956) Eeva Lindén otti etsiäkseen selvät kielipolliset kriteerit sille, milloin infinitiivin pääsanana olevaa substantiiviva voidaan pitää niin irrallisena, ettei infinitiivin akkusatiiviohjekti ole yleisten objektisääntöjen alainen. Tätä käytännönkin kannalta tärkeää kysymystä olisi nyt neljännesvuosisataa myöhemmin syytä tutkia tuoreen materiaalin avulla, Lindénin havainnot ohjenuorana.

Mainittujen aihepiirien lisäksi Eeva Lindén on sekä teorian että käytännön kannalta käsitellyt mm. pronominisyntaxia (»*Joku* ja *jokin* -pronominiin käytöstä» ja »Vielä *joku* ja *jokin* -pronominiin käytöstä», Vir. 1946; »Muutamia havaintoja *tämä*-pronominiin käytöstä kirjakielessä», Vir. 1948; »Havaintoja *tietty*-sanan nykyisestä käytöstä», Vir. 1953), omistusliitteiden viittaussuhteita (»Possessiivisuffiksien viittaussuhteista», Verba docent 1959; »Kolmannen persoonan possessiivisuffiksin tehtävistä suomen kirjakielessä», Vir. 1962), attribuutteja (»Paikallissija-attribuutista», Vir. 1954; »Eräistä sivulause-attribuuteista», Vir. 1957), paikallissijaadverbeja (»Pukeutunut vai pukeissa», Vir. 1954) ja agenttirakenteita (»Aiheetonta agenttirakenteen käyttöä suomen

kirjakielessä», Vir. 1964). Hänen käytännöllisluonteisista artikkeleistaan on julkaistu valikoima »Omaa ja vierasta» (Tietolipas 31, 1963).

Eeva Lindénissä opettaja ja tutkija täydentävät toisiaan harvinaisen eheästi. Ainakin osaksi opettajantyössä hankittuna tekisi mieli pitää sitä viisasta realismia ja maltillisuutta, joka leimaa hänen kannanottojaan kielenhuoltokysymyksiin. Äidinkielenopetuksen käytännöstä ovat lähtöisin hänen useimpien lauseopillisten tutkimustensa aiheetkin. Toisaalta Eeva Lindénin tutkimukset suoraan hyödyttivät hänen opetustaan, kun hänen tehtävänään sekä dosenttina että lehtorina oli luennoida suomen kielioppia tuleville äidinkielenopettajille. Me oppilaat muistamme hänet innostuneena ja pontevana, selkeänä ja jäntevänä opettajana. Hän oli hyvin nykyaikainen opettaja siinäkin suhteessa, että hän sisällytti yliopistoluentoihinsa myös viitteitä kieliopin koulukäsittelyyn. Yksi ja toinen meistä oppilaista on yliopistonopettajankin uraa aloitellessaan ottanut esiin muistiinpanot Eeva Lindénin kieliopinluennoista.

Monista tutkimuksistaan Eeva Lindén on pitänyt esitelmän tai alustuksen Kotikielen Seurassa; useimmat ovat saaneet painoosun Virittäjässä. Tunnustukseksi Eeva Lindénin työstä suomen kielen tutkimuksen, opetuksen ja viljelyn alalla Kotikielen Seura maaliskuussa 1973 kutsui hänet kunniajäsenekseen. Hänen merkkipäivänään Kotikielen Seura ja Virittäjä yhtyvät onnentoivotuksiin.

Päivi Rintala